

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ БАСЫЛЫМ

БІЛІМ ЖОЛЫ НҰРЛЫ ЖОЛ

Қараша айы 2024 жыл | № 11 (61)

Білім беретін, ғылыми,
танымдық, жарнамалық басылым

МББ аты: «БІЛІМ ЖОЛЫ НҰРЛЫ ЖОЛ» журналы

МББ тілі: қазақша, орысша, ағылшынша

Шығу жиілігі: айына 1 рет Тарату аумағы: Қазақстан Республикасы

Меншік иесі: «Қаламгер ТЕН» ЖШС Алматы қаласы Бас редакторы: Нагиев И. Б.

Негізгі тақырыптық бағыты: білім беретін, ғылыми, танымдық, жарнамалық

«БІЛІМ ЖОЛЫ НҰРЛЫ ЖОЛ» журналына жарияланған ақпараттардың

авторлық құқы ақпарат авторына тиесілі, редакция жауапты емес.

Жарияланған ақпарат авторларының пікірлері редакция көзқарасын білдірмейді.

Журнал ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігінің Ақпарат комитетінде тіркелген.

Куәлік № KZ37VPY00015077. Нұр-Сұлтан қаласы. 19.09.2019 жыл

Тапсырыс: 562 Таралымы: 3000 дана.

Журнал «Қаламгер ТЕН» ЖШС баспаханасында басылды.

Алматы қаласы – 2024 жыл Телефон: 8 777 055 0590

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ЗАМАН ТАЛАБЫ

**Атырау қаласы
Жалпы білім беретін Алмалы орта мектебінің
бастауыш сынып мұғалімі
ЕСМАҒАМБЕТОВА ЗАЙТУНА ТУРАЛИЕВНА**

Жасанды интеллект (АІ) – адамның когнитивтік қабілеттеріне еліктеу мақсатын көздейтін ғылымдар, теориялар мен әдістердің (соның ішінде математикалық логика, статистика, ықтималдық, есептеу нейробиологиясы, информатика) жинағын білдіретін алпыс жылдық жас пән.

Бұл автоматтандыру қатаң мағынада адам интеллектінен алыс болып қалады, бұл атау кейбір сарапшылардың сынына ашық қалды. Олардың зерттеуінің соңғы кезеңі («күшті» жасанды интеллект, яғни мүлдем автономды түрде әртүрлі мамандандырылған мәселелерді контекстке келтіру мүмкіндігі) қазіргі жетістіктермен мүлдем салыстыруға келмейді («әлсіз» немесе «күшті» жасанды интеллект өз саласында өте тиімді. оқу). Ғылыми фантастикада енді ғана жүзеге асырылған «күшті» жасанды интеллект бүкіл әлемді модельдей алу үшін іргелі зерттеулердегі жетістіктерді (тек тиімділікті арттыруды ғана емес) қажет етеді.

Дегенмен, 2010 жылдан бері бұл пән негізінен компьютерлердің есептеу қуатын айтарлықтай жақсартуға және деректердің үлкен көлеміне қол жеткізуге байланысты жаңа бумды бастан өткерді. Кейде қиялдайтын уәделер, жанарулар мен уайымдар құбылысты объективті түрде түсінуді қиындатады. Қысқаша тарихи ескертулер тәртіпті анықтауға және ағымдағы пікірталастарды хабардар етуге көмектеседі.

1950 жылдардың басында Джон фон Нейман мен Алан Тьюринг АІ терминін ойлап тапқан жоқ, бірақ олар оның артындағы технологияның негізін салушылар болды: олар компьютерлерден 19 ғасырдағы ондық логикаға көшті. (осылайша 0-ден 9-ға дейінгі мәндермен жұмыс істейтін) және екілік логикалық машиналар (олар 0 немесе 1-дің көп немесе аз маңызды жолдарымен айналысатын бұл алгебрасына негізделген). Осылайша, екі зерттеуші заманауи компьютерлердің архитектурасын рәсімдеп, оның бағдарламаланған нәрсені жасауға қабілетті әмбебап машина екенін көрсетті. Тьюринг, керісінше, 1950 жылы әйгілі «Есептеу және интеллект» мақаласында ықтимал машиналық интеллект туралы мәселені алғаш рет көтерді және адам телелитикалық диалогты және оның адаммен болатынын ажырата алатын «еліктеу ойынын» сипаттады. немесе машина. Бұл жұмыс қаншалықты қарама-қайшылықты болса да (бұл «Тьюринг сынағы» көптеген сарапшылар үшін ыңғайсыз болып көрінеді), ол адам мен машина арасындағы шекараны сұраудың көзі ретінде жиі айтылады.

«АІ» терминін МІТ (Массачусетс технологиялық институты) Джон Маккартиге жатқызуға болады [18], оны Марвин Мински (Карнеги Меллон университеті) «қазіргі уақытта неғұрлым қанағаттанарлық орындайтын тапсырмалармен айналысатын компьютерлік бағдарламалардың құрылысы» деп анықтайды. адамдар, өйткені олар қабылдауды үйрену, есте сақтауды ұйымдастыру және сыни ойлау сияқты жоғары деңгейдегі психикалық процестерді қажет етеді.

Маккарти мен Минскиді қоса алғанда, бұл жұмыста тұрақты түрде болды (бұл негізінен формальды логикаға негізделген оқиғаларға сүйенді).

Технология қызықты және перспективалы болып қала берсе де (мысалы, Калифорния адвокаттар алқасының мүшесі Рид С. Лоулордың 1963 жылғы «Компьютер не істей алады: сот шешімдерін талдау және болжау» атты мақаласын қараңыз), технологияның танымалдылығы ерте төмендеді. 1960 ж. Машиналардың жады өте аз болды, бұл компьютер тілін пайдалануды қиындатты. Дегенмен, бүгінгі күні есептерді шешуге арналған шешім ағаштары сияқты кейбір негіздер бар: IPL, ақпаратты өңдеу тілі осылайша 1956 жылы LTM (Logic Theory Theorist) бағдарламасын жазуға мүмкіндік берді, ол математикалық теоремаларды көрсетуге бағытталған.

Экономист және әлеуметтанушы Герберт Саймон 1957 жылы жасанды интеллект алдағы 10 жылда шахматта адамдарды жеңеді деп болжаған.

Саймонның көзқарасы 30 жылдан кейін дұрыс болып шықты. 1980-1990 жж және сараптамалық жүйелер. 1968 жылы Стэнли Кубрик «2001 A Space Odyssey» фильмін түсірді, онда компьютер - HAL 9000 (IBM-тен бір ғана хат) AI қойған этикалық сұрақтардың жиынтығын өз алдына жинақтайды: ол жоғары деңгейлі талғампаздықты білдіре ме? адамзатқа пайдалы ма, әлде қауіп пе? Фильмнің әсері, әрине, ғылыми болмайды, бірақ ол ғылыми фантаст авторы Филип К. Дик сияқты тақырыпты танымал етуге көмектеседі, ол машиналар бір күні эмоцияларды бастан кешіре ме деген сұрақты ешқашан тоқтатпайды.

Дәл 1970 жылдың аяғында алғашқы микропроцессорлардың пайда болуымен AI қайтадан көтеріліп, сараптамалық жүйелердің алтын дәуіріне кірді. Бұл жол шын мәнінде 1965 жылы MIT-де DENDRAL (молекулалық химияға маманданған сараптамалық жүйе) және 1972 жылы Стэнфорд университетінде MYCIN (қан аурулары мен рецепт бойынша берілетін препараттарды диагностикалауға маманданған жүйе) көмегімен ашылды. Бұл жүйелер адам ойлауының логикалық айнасы ретінде бағдарламаланған «қорытынды қозғалтқышқа» негізделген. Деректерді енгізу кезінде қозғалтқыш жоғары білім деңгейімен жауаптар берді.

Жаппай даму туралы уәде болды, бірақ 1980-ші жылдардың соңы мен 1990-шы жылдардың басында құлдырау қайта түседі. Мұндай білімді бағдарламалау шын мәнінде көп күш жұмсауды талап етті және 200-ден 300 ережеге дейін машина дәлелдегендей түсініксіз жерде «қара жәшік» әсері болды. Осылайша, әзірлеу және техникалық қызмет көрсету өте қиын болды, ең алдымен, тезірек және басқа да күрделі және арзанырақ жолдар мүмкін болды. Еске сала кетейік, 90-жылдары жасанды интеллект термині дерлік тыйымға айналды, ал қарапайым вариациялар тіпті университет тіліне енді, мысалы, «заманауи есептеулер».

1997 жылы мамырда Deep Blue (IBM сараптамалық жүйесі) Гарри Каспаровқа қарсы шахмат ойынындағы табысы 30 жылдан кейін Герберт Саймонның 1957 жылғы болжамын орындады, бірақ AI-нің бұл түрін қаржыландыру мен дамытуды қолдамады.

Deep Blue операциясы барлық ықтимал қозғалыстар бағаланып, өлшенетін жүйелі қатал күш алгоритміне негізделген. Адамның жеңілуі тарихта өте символдық болып қала берді, бірақ Deep Blue шын мәнінде әлемнің күрделілігін модельдеу мүмкіндігінен өте алыс шектеулі периметрді (шахмат ойынының ережелерін) қарастыра алды.

2010 жылдан бастап өңдеуге арналған деректердің үлкен көлеміне және жаңа есептеу мүмкіндіктеріне негізделген жаңа бум басталды. 2010 жылы осы пәннің жаңа серпілісін екі фактор түсіндіреді:

Біріншіден, деректердің үлкен көлеміне қол жеткізу. Мысалы, кескіндерді жіктеу және мысықтарды тану үшін алгоритмдерді пайдалана алу үшін, бұрын таңдауды өзіңіз жасауыңыз керек еді. Бүгінде қарапайым Google іздеу арқылы миллиондаған адамдарды табуға болады.

Содан кейін оқу алгоритмдерін есептеуді жеделдету үшін компьютерлік видеокарталардың процессорларының өте жоғары тиімділігін анықтау. Бұл процесс өте қайталанатын болды және бүкіл үлгіні өңдеуге 2010 жылға дейін апта кетуі мүмкін. Бұл карталардың есептеу қуаты (секундына мың миллиардтан астам транзакцияны жүзеге асыруға қабілетті) шектеулі қаржылық шығындармен (әр картаға 1000 еуродан аз) айтарлықтай прогреске қол жеткізуге мүмкіндік берді.

Бұл жаңа технологиялық жабдық елеулі әлеуметтік табыстарға қол жеткізді және қаржыландыруды ұлғайтты: 2011 жылы Уотсон, IBM IA, 2 қауіп чемпионына қарсы ойындарда жеңіске жетті! «. 2012 жылы Google X (Google іздеу зертханасы) бейнелердегі мысықтарды AI-тану мүмкіндігіне ие болады. Бұл соңғы тапсырма үшін 16 000-нан астам процессорлар пайдаланылды, бірақ әлеуеті ерекше: машина заттарды ажыратуды үйренеді. 2016 жылы AlphaGo (Google Games ойынына мамандандырылған AI) Еуропа чемпионын (Фан Хуй) және әлем чемпионын (Ли Седол), содан кейін өзін (AlphaGo Zero) жеңді. Go ойынында шахматтан әлдеқайда маңызды комбинаторика бар (ғаламдағы бөлшектердің санынан көп) және күшті күште мұндай маңызды нәтижелерге қол жеткізу мүмкін емес екенін ескеріңіз (1997 жылы Deep Blue сияқты).

Бұл ғажайып қайдан пайда болды? Сараптамалық жүйелерден парадигманың толық ауысуы. Тәсіл индуктивті сипатқа ие болды: бұл енді сарапшылық жүйелердегідей кодтау ережелері мәселесі емес, компьютерлерге мәліметтердің үлкен көлеміне негізделген корреляция және жіктеу арқылы оларды өздігінен ашуға мүмкіндік беру.

Машиналық оқыту әдістерінің ішінде терең оқыту бірқатар қосымшалар (соның ішінде дауысты немесе кескінді тану) үшін ең перспективалы болып көрінеді. 2003 жылы Джеффри Хинтон (Торонто университеті), Джошуа Бенджо (Монреаль университеті) және Ян Лекун (Нью-Йорк университеті) нейрондық желілерді жаңарту бойынша зерттеу бағдарламасын бастауға шешім қабылдады.

Торонтодағы Хинтон зертханасының көмегімен Microsoft, Google және IBM компанияларында бір уақытта жүргізілген тәжірибелер оқытудың бұл түрі сөйлеуді танудағы қателер санын екі есе азайтуға көмектескенін көрсетті. Осындай нәтижелерге Гинтонның кескінді тану командасы қол жеткізді. Бір түнде көптеген зерттеу топтары даусыз артықшылықтары бар осы технологияға жүгінді. Оқытудың бұл түрі мәтінді тануда да айтарлықтай прогреске қол жеткізді, бірақ Ян Лекун сияқты сарапшылардың пікірінше, мәтінді түсіну жүйелерінде әлі де көп жол бар. Әңгімелесу агенттері бұл мәселені жақсы көрсетеді: біздің смартфондар нұсқаулықты қалай транскрипциялау керектігін біледі, бірақ оны толық контекстке келтіріп, ниеттерімізді талдай алмайды.

Жасанды интеллект – информатиканың машиналық интеллектінің дамуына, адамдар сияқты ойлауға және жұмыс істеуге ерекше мән беретін саласы. Мысалы, сөйлеуді тану, мәселені шешу, оқу және жоспарлау. Басшылардың 32%-ы дауысты тану бүгінгі күні олардың бизнесіндегі ең кең таралған AI технологиясы екенін айтады.

Бүгінгі таңда жасанды интеллект технология мен іскерлік ортада кеңінен талқыланатын өте танымал тақырып. Көптеген сарапшылар мен салалық сарапшылар жасанды интеллект немесе машиналық оқыту - бұл болашақ деп мәлімдейді, бірақ айналамызға қарасак, бұл болашақ емес - бұл қазіргі уақыт екеніне сенімдіміз.

Технологияның дамуымен біз Siri, Watson немесе Alexa болсын, жасанды интеллектпен бір немесе басқа жолмен байланысты болдық [22]. Иә, технология өзінің бастапқы кезеңінде және көбірек компаниялар машиналық оқытуға ресурстарды инвестициялауда, бұл жақын арада AI өнімдері мен қосымшаларының тұрақты өсуін көрсетеді.

Жасанды интеллект (AI), машиналық оқыту және нейрондық желілер көптеген нақты мәселелерді шеше алатын машиналық оқытуға негізделген қуатты технологияларды сипаттау үшін қолданылатын терминдер.

Ойлау, шешім қабылдау кезінде және т.б. адам миының мүмкіндіктерімен салыстырғанда, машиналар идеалдан алыс (олар идеалды емес, әрине, адамдар да), соңғы уақытта AI технологиялары мен оған байланысты алгоритмдер саласында бірнеше маңызды жаңалықтар ашылды. Маңызды рөлді AI оқыту үшін қол жетімді әртүрлі деректердің үлкен үлгілерінің санының ұлғаюы атқарады.

ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

- Нейрондық желілердегі оқу процестерін модельдеу. – Кіру режимі: <http://old.exponenta.ru/soft/others/mvs/stud3/3.asp>.

- Engadget онлайн журналы (Google DeepMind AI 4-1 сериясында жеңіске жету үшін соңғы Go матчында жеңіске жетті). – Қол жеткізу режимі:

- [https://www.engadget.com/2016/03/14/thefinal-lee-sedol-vs-alphago-match-is-about-to-start/...](https://www.engadget.com/2016/03/14/thefinal-lee-sedol-vs-alphago-match-is-about-to-start/)

- AM TURING I.—ЕСЕПТІК МАШИНА ЖӘНЕ

- ИНТЕЛЛЕГЕНЦИЯ/ А.М. Тьюринг // Ақыл. - 1950. - № 236. - 433-460-б.

- Брейман Л. Кездейсоқ ормандар / Л.Брейман // Машиналық оқыту. — Т

МҰҒАЛІМІНІҢ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТІ

Қызылорда облысы Жаңақорған ауданы
«№ 110 мектеп-лицейі» КММ

ЖАПБАРОВА ГУЛДАНА ШАКИРХАНОВНА
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімінің кәсіби қызметінің жаңашылдығы бірнеше бағытта көрініс табады.

Қазіргі білім беру жүйесінде мұғалім тек білім беруші ғана емес, сонымен қатар оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамытушы, заманауи технологияларды меңгерген жаңашыл маман болуға тиіс. Оқытудың инновациялық әдістерін енгізу арқылы мұғалім сабақ барысында белсенді оқыту тәсілдерін қолданады. Бұл – сын тұрғысынан ойлау, проблемалық оқыту, жобалау әдісі, сараланған оқыту секілді әдіс-тәсілдерді тиімді пайдалану.

Цифрлық технологияларды қолдану кәсіби қызметтің маңызды бөлігіне айналды. Мұғалімдер қашықтықтан оқыту платформаларын, интерактивті тақталарды, білім беру қосымшаларын сабақ барысында қолданып, оқушылардың қызығушылығын арттырады. Электрондық оқулықтар мен онлайн ресурстарды пайдалану білім алушылардың өз бетімен ізденуін дамытып, оқу үдерісін жеңілдетеді.

Қазақ әдебиеті пәнін оқытуда жаңашылдық әдеби шығармаларды мультимедиялық құралдармен толықтыру, әдебиеттану саласындағы заманауи зерттеулерді енгізу арқылы жүзеге асады. Сонымен қатар, драматизация, дебат, рөлдік ойындар секілді белсенді әдістерді қолдану оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытады.

Бағалау жүйесіндегі жаңашылдықтар да мұғалімнің кәсіби қызметін жетілдіреді. Қалыптастырушы бағалау, портфолио әдісі, рефлексиялық тапсырмалар арқылы оқушылардың жетістіктерін жан-жақты бағалауға мүмкіндік береді.

Мұғалімнің үздіксіз кәсіби дамуы – білім беру сапасын арттырудың негізгі шарты. Біліктілікті арттыру курстарына қатысу, педагогикалық шеберлік орталықтарында тәжірибе алмасу, кәсіби қоғамдастықтарға мүше болу – мұғалімнің жаңашылдыққа бейімделуінің кепілі.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімінің кәсіби қызметіндегі жаңашылдық білім беру мазмұнын жаңарту, оқыту әдістерін жетілдіру, цифрлық технологияларды енгізу және оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамыту бағыттарында көрініс табады.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімінің кәсіби қызметіндегі жаңашылдық тек оқыту әдістерімен ғана шектелмейді. Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін дамытуға бағытталған түрлі ғылыми-зерттеу жұмыстары, шығармашылық жобалар мен білім беру саласындағы жаңалықтарды енгізу маңызды орын алады. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту – заманауи педагогиканың негізгі міндеттерінің бірі.

Бұл мақсатта мұғалімдер оқыту барысында өмірмен байланысты тапсырмалар, мәтіндерді талдау, медиа ресурстарды қолдану арқылы оқушылардың сыни ойлау дағдыларын жетілдіреді. Оқушылардың оқу сауаттылығын дамыту үшін әртүрлі мәтіндермен жұмыс жасау, мәтін мазмұнын түсіну және оны саралау әдістерін қолдану маңызды.

Жаңартылған білім беру мазмұны мұғалімдерден сараланған және дараланған оқыту әдістерін кеңінен қолдануды талап етеді. Бұл тұрғыда деңгейлік тапсырмалар, жеке және топтық жұмыстар арқылы оқушылардың білім деңгейіне сәйкес оқыту жүзеге асырылады.

Сонымен қатар, оқушының өзін-өзі бағалау және өз оқу жетістіктерін сараптау қабілетін қалыптастыру үшін рефлексия әдістері енгізіледі.

Инклюзивті білім берудің дамуы да қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдеріне жаңа міндеттер жүктейді. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылар үшін бейімделген оқыту әдістерін қолдану, олардың қабілеттерін ашуға көмектесетін арнайы тапсырмалар әзірлеу – мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің бір бөлігіне айналуға.

Сонымен қатар, қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдерінің кәсіби қызметінде мектептен тыс білім беру, оқушылардың ғылыми-зерттеу жұмыстарына жетекшілік ету, олимпиадалар мен түрлі шығармашылық байқауларға дайындау да ерекше маңызға ие. Бұл бағытта мұғалім оқушыларға бағыт-бағдар беріп қана қоймай, олардың ізденушілік қабілеттерін арттыруға ықпал етеді.

Қазақ тілін оқытуда мәдениаралық коммуникацияны дамыту мәселесі де өзекті болып отыр. Оқушылардың тілдік құзыреттілігін арттыру үшін диалогтық оқыту, рөлдік ойындар, пікірталас әдістері қолданылады. Сонымен қатар, көптілділік саясатын қолдау мақсатында қазақ тілін басқа пәндермен ықпалдастыра оқыту тәжірибесі енгізіліп жатыр.

Осылайша, қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімінің кәсіби қызметінің жаңашылдығы заман талабына сай білім беру технологияларын меңгеруді, оқушылардың шығармашылық және зерттеушілік дағдыларын дамытуды, сонымен қатар, олардың өмірлік қажеттіліктеріне бейімделген оқу процесін ұйымдастыруды қамтиды. Бұл жаңашылдықтар білім беру сапасын жақсартуға және оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал етеді.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімінің кәсіби қызметіндегі жаңашылдық оқушылардың тілдік және

әдеби сауаттылығын арттырумен қатар, олардың әлеуметтік және коммуникативтік дағдыларын дамытуға бағытталған.

Бүгінгі таңда мұғалімдер білім алушылардың қызығушылығын ояту үшін геймификация әдістерін кеңінен қолдануда. Түрлі деңгейлік тапсырмаларға ойын элементтерін енгізу, онлайн викториналар мен сайыстар ұйымдастыру, виртуалды экскурсиялар өткізу оқушылардың белсенділігін арттырады. Бұл тәсілдер білім беру үдерісін тартымды әрі есте қаларлықтай етеді.

Білім беруде жоба әдісін қолдану да жаңашыл бағыттардың бірі болып табылады. Оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту мақсатында эссе жазу, әдеби кейіпкерлерге хат жазу, кітап трейлерлерін жасау, драмалық қойылымдар ұйымдастыру сияқты жобалық жұмыстар жүргізіледі. Бұл олардың өз ойын еркін жеткізуіне, шығармашылық тұрғыдан дамуына ықпал етеді.

Сандық білім беру ресурстарын пайдалану мұғалімнің кәсіби қызметінде маңызды орын алады. Электронды платформалар, мобильді қосымшалар, сандық оқулықтар, онлайн тесттер мен бейне-сабақтар оқыту үдерісін жеңілдетіп қана қоймай, оны икемді әрі қолжетімді етеді. Сонымен қатар, мұғалімдер оқушыларға қазақ әдебиетін заманауи құралдар арқылы таныстыру үшін подкасттар, анимациялық фильмдер, интерактивті карталар мен тарихи хроникаларды қолданады.

Мұғалімнің кәсіби қызметіндегі тағы бір жаңашыл бағыт – жеке оқу траекториясын қалыптастыру. Бұл тәсіл әр оқушының қызығушылығы мен қабілетіне қарай оқытудың жекелендірілген әдістерін қолдануды көздейді. Дарынды балалар үшін күрделендірілген тапсырмалар ұсынылса, үлгерімі төмен оқушылар үшін қосымша қолдау көрсету әдістері енгізіледі.

Білім беру процесіндегі жаңашылдықтардың бірі – STEM және STEAM технологияларын енгізу. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде бұл әдістерді пайдалану креативті ойлау мен функционалдық сауаттылықты дамытуға ықпал етеді. Мысалы, оқушылар белгілі бір әдеби шығарманың мазмұнын инфографика арқылы жеткізіп, кейіпкерлерге арналған виртуалды бейнелер әзірлеп немесе шығарманың тарихи кезеңін 3D модельдеу арқылы қайта жаңғырта алады.

Оқытудың жаңашыл әдістерінің бірі – интеграцияланған сабақтар өткізу. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін тарих, география, өнер секілді басқа пәндермен байланыстыра отырып оқыту оқушыларға кешенді білім беруге көмектеседі. Мысалы, әдеби шығармалардағы тарихи оқиғаларды талдау, географиялық карталармен жұмыс жасау немесе шығарманың көркемдік ерекшелігін музыка мен бейнелеу өнері арқылы жеткізу әдістері қолданылады.

АЙТЖАНОВА АККУМИС ИЗБАСКАНОВНА
Ақтөбе қаласы
№ 61 ЖББОМ бастауыш сынып мұғалімі

Білім беру ұйымының атауы	Әдебиеттік оқу			
Пәні:				
Бөлім:	Өзім туралы			
Педагогтің аты-жөні:				
Күні:				
Сынып:	2 сынып			
Сабақтың тақырыбы:	№13 Менің үйім Кәмен Оразалин «Абайдың шаңырағы»			
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	2.2.7.1 – мұғалімнің көмегімен шығармадағы көркемдегіш құралдарды (теңеу, кейіптеу) табу			
Сабақтың мақсаты	мұғалімнің көмегімен шығармадағы көркемдегіш құралдарды (теңеу, кейіптеу) табады			
Ойлау деңгейі	Білу, түсіну, бағалау			
Құндылықтар	Оқушыларды бір-біріне деген құрмет көрсетуіне тәрбиелеу.			
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңі// уақыты	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 5 минут	Психологиялық ахуал қалыптастыру. Тілек айту.	Балалардың барлығы орындарынан тұрып, қимыл-қозғалыс жаттығуын жасайды.	Көңіл күйлерін көтеріп, жаттығып алады. Тамаша!	Қимыл-қозғалыстар
Өткенді пысықтау 5 минут	Үй тапсырмасын сұрау Өткенді пысықтау Сабаққа кіріспе 1-тапсырма Жұмбақтарды шеш.	Психологиялық ахуал қалыптастыру Үй тапсырмасын айтады	Дескриптор: Жұмбақтарды шешеді-1б	смайликтер
Сабақтың ортасы 20 минут	Оқушыларды оқу мақсаты және бағалау критерийімен таныстыру		Дескриптор:	

Сергіту сәті 2 минут Сабақты қорыту 6минут 2минут Кері байланыс 5 минут	Жаңа сабақ.ҰЖ Толық жауапты қажет ететін ашық тапсырма «Білімді қолдан» әдісі 2-тапсырма .Мәтінді түсініп оқы. Сөздікпен жұмыс ЖЖ.3-тапсырма. «Көршіңмен әңгімелес» әдісі Мәтінге сүйеніп,суреттегі Абай атаның үйін сипаттап әңгімеле Сергіту сәті Дөңгеленіп тұрайық, Керегені құрайық. Уықтар боп иіліп, Киіз үйді құрайық. Дәптермен жұмыс 4- тапсырма.Кәрімнің ақын Абайдың үйіне көркем сөзбен берген бағасын тауып жазып ал Жазылым.5- тапсырма Салыстыра отырып кестені толтыр. 6- тапсырма.Ойланы п жауап бер ЕБҚ Тапсырманы орындауда қолдау көрсету Үйге тапсырма .Мәтінді түсініп оқы Кері байланыс	Әңгімелейді Өленді оқиды Кестемен жұмыс жасайды Сергіту сәтін жасайды. оқиды Кері байланыс	Мәтінді түсініп оқиды-2б Сөздікпен жұмыс жасайды-1б Мәтінге сүйеніп,суреттегі Абай атаның үйін сипаттап әңгімелейді-2б Дескриптор: Салыстыра отырып кестені толтырады-3б Ойланып жауап береді-1б Кері байланыс	Оқулық Суреттер Жұмыс дәптері Оқушы жұмысы Оқулық Кері байланыс тақтасы
--	---	---	---	---

ОЙЫН ОЙДЫ ӨСІРЕДІ

СЕГИЗБАЕВА МИРАШ МЫҢБАСЫҚЫЗЫ

Түркістан облысы, Ордабасы ауданы

Төрткүл елді мекені МКҚК

«Самал» бөбекжай бақшасының

тәрбиешісі

Балабақшадағы балалар үшін ойын – бұл тек көңіл көтеру емес, олардың негізгі оқу мен даму құралы. Ойын барысында балалар әлемді зерттеп, жаңа дағдыларды игеріп, қоршаған орта туралы білімдерін қалыптастырады. Сонымен қатар, ойын балалардың шығармашылық, әлеуметтік және танымдық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Ойынның балалар дамуына әсері:

- 1. Әлеуметтік дағдыларды дамыту:** Ойын балаларды бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, серіктестік құруға және топтық жұмыстарды атқаруға үйретеді. Олар өзара келіссөздер жүргізіп, ережелерге бағынуды үйренеді. Бұл болашақтағы әлеуметтік өмірде маңызды рөл атқарады.
- 2. Танымдық даму:** Ойын арқылы балалар өздерінің ақыл-ой қабілеттерін дамытады. Мәселен, логикалық ойындар, конструкторлар және пазлдар баланың ойлау қабілетін жетілдіреді. Өртүрлі рөлдік ойындар баланың қиялын дамытып, оның қоршаған ортаны тереңірек түсінуіне көмектеседі.
- 3. Тілдік қабілеттерді жетілдіру:** Балалар ойын барысында бір-бірімен сөйлесіп, пікір алмасады, өз ойларын жеткізеді. Бұл тілдік дағдыларын қалыптастырып, сөздік қорларын байытады. Әсіресе рөлдік ойындар мен тақпақтарды айту кезінде балалар өз сөйлеу мәнерін дамытады.
- 4. Шығармашылық және қиялды дамыту:** Ойын балалардың шығармашылық қабілеттерін ашуға үлкен мүмкіндік береді. Құрылыс ойыны, сурет салу немесе музыкалық ойындар арқылы балалар өз қиялын іске асырып, жаңа идеяларды ойлап табады. Бұл олардың өзіндік пікірлерін білдіруге және әртүрлі мәселелерге шығармашылық жолмен қарауға ықпал етеді.
- 5. Физикалық даму:** Белсенді қозғалыс ойындары балалардың дене қозғалысын дамытады. Әсіресе, спорттық ойындар мен далада серуендеу арқылы олар өздерінің физикалық мүмкіндіктерін кеңейтеді. Бұл ойындар балалардың жалпы денсаулығына оң әсер етіп, оларды шапшаңдық, икемділік және төзімділікке тәрбиелейді.

Қорытынды:

«Балабақшадағы ойын – балаларды болашақ өмірге дайындайтын ең жақсы әдіс. Бұл оларға жаңа нәрселерді үйренуге, тұлға болып қалыптасуға мүмкіндік береді, сондықтан оған ерекше көңіл бөлуіміз керек деп санаймын».

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕСІНДЕ ПӘНДІК ДАМУЫ ОРТАСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ

ЕЛАМАНОВА МАРЖАН ҚУДАЙБЕРГЕНКЫЗЫ

Ақтөбе қаласы Алматы ауданы

ТОО «Алан-Хан» бөбекжай -балабақшасы

Мектеп жасына дейінгі баланы дамытатын, өсіретін, әрі тәрбиелейтін, бала бойындағы қасиеттер мен мүмкіндіктерді ашып, олардың өнегелі, тәрбиелі болып өсуіне мектепке дейінгі тәрбиенің тигіз ер әсері зор. Мектепке дейінгі кезеңде баланың зияткерлік, тұлғалық, эмоциялық дамуы жүзеге аса бастайды. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мақсаты осы жас кезеңінде тұлғаның қалыптасуы үшін қажетті алғашқы білім, білік және дағдыларды қалыптастыру. Мектепке дейінгі ұйымдардың маңызды міндеті әр баланың шығармашылық қызметін қамтамасыз етуге, балаға өзін толық жетілдіруге және өзінің белсенділігін көрсетуге, балалармен дамытушы ортаны ұйымдастыру арқылы тәрбиелеу жұмысының дамытушы әсерін арттыруға және педагогикалық үдерісті жетілдіруге мүмкіндік береді.

Бүгінгі күні мектепке дейінгі ұйымдарда пәндік-дамытушы ортаны құру арқылы балаларды тәрбиелеу мен оқытуда отандық педагогика және психологияның бай тәжірибиесі жинақталған, мектепкедейінгіжәнеертежастағыбалаларүшіндидактикалыққұралдаржәнедамытушыойыншықтаржүйесінқұру. Пәндік -дамытушы орта-бұл мектеп жасына дейінгі балалардың тұлғалық, эмоциялық, әлеуметтік және зияткерлік дамуын қамтамасыз ететін жағдайлардың жүйесі. Қоғамның қазіргі сұранысына сәйкес мектепке дейінгі ұйымдардағы ерте жас бөбек жай топтарға деген сұраны сартып келеді. Бұл сұранысты қамтамасыз ету дәстүрлі әдістер арқылы ғана емес, сондай-ақ заманауи тұжырымдамаларды қолдана отырып жүзеге асырылады. Ерте жастағы балаларды дамытуда пәндік дамытушы орта маңызды фактор болып табылады. Бала толыққанды дамуы үшін балалар әлемді жарқын, қанық әсермен қабылдайтындай жағдай жасау қажет. Ерте жастағы балалар тобын да пәндік-дамытушы ортаны құру баланың толыққанды дамуы үшін, жетекшіс-әрекет түрлерін танымдық және нәтижелісәрекет, заттық және сюжетті-бейнелі ойындарды іске асыру үшін қажетті жағдай болып табылады.

Ерте жастағы балалардың режимдік процестер мен ұйымдастырылған оқу қызметінен бос уақыттарының барлығы дербес іс-әрекет пен толықтырылуы қажет. Осы кезеңдегі дербес іс-әрекет әр түрлі болуы мүмкін. Олар: сюжетті-рөлдік, дидактикалық, құрылыс ойындары, қимылдар, бақылаулар, кітаптармен суреттер қарау, танымдық әрекеттер, бейнелеу өнері, өзіне-өзі қызмет ету элементтері, ересектердің тапсырмаларын орындау. Баланың дамуы-тәрбиелеу мен оқыту үрдісі барысында ересектермен және құрдастар мен алуан түрлі формадағы педагогтар ұйымдастыратын. Белсенді қарым-қатынаста, мазмұндық әрекеттерде іске асырылады.

Баланың айналасында, өлең сүретін және білім алатын арнайы пәндік- дамытушы ортасы құрылады. Бұл ортада мектепке дейінгі жастағы бала жан-жақты дамиды, сезімталдық қабілеттерін қалыптасады, өмірлік тәжірибе жинайды, түрлі заттар мен құбылыстарды реттеуге және салыстыруға үйренеді. Ересектер ерте жастағы балаларды заттар әлеміне енгізеді, олардың қызметі мен неге арналғандығы мен таныстырады, қоршаған ортаны тануға бағытталған іс-әрекеттерінің таландырады. Осыған байланысты, күннің кез-келген уақытында өз қалауынша азаттар мен әрекететуге, ойнауға, қозғалу мүмкіндігіне ие болатын пәндік-ойын дамытушы ортасымен қамтамасыз етілуі қажет. Сол себепті, пәндік дамытушы орталықтарды қозғалыс белсенділігін қажет ететін ойыншықтармен және жабдықтармен қамтамасыз етіп, олардың орындарын жиі ауыстырып, санитарлық өңдеу тәртібін сақтау қажет.

Баланың қолы жететін жерге авто дидактикалық, ойын материалдарын орналастырып, ойын бөлмелерінде өзгертуге жеңіл тақырыптық дамыту орталықтарын: «Желілі-рөлдік ойындар бұрышы», «Сенсорлық ойындар бұрышы», «Табиғат бұрышы», «Құм және су» «Кітап бұрышы», «Қуыршақ», «Сәндену бұрышы» «Оқ шаулану бұрышын» жабдықтауға болады. Әрбір орталықта балалардың жеке қажеттіліктеріне, қызығушылықтарына, тәрбиелеу және дамыту міндеттеріне сүйене отырып, дидактикалық және ойын материалдары іріктеледі.

Ерте жастағы балалардың дамуынд азаттық-кеңістіктік дамытушы орта зор мәнге ие. Бала – еліктегіш, әуесқой зерттеуші, қоршаған әлемді таңдана және қуанышпен ашушы, әр түрлі белсенді іс-әрекет түрлері үшін оған берілгендердің барлығын пайдалануға ұмтылушы. Дамыту ортасы бала топта өзін еркін сезініп мейлінше ұзақ қала алатындай екінші үйі сияқты болуы керек. Топта әрбір бала өзге тұлғалардың арасында өзін жеке тұлға ретінде сезіне алатындай, өзінің жеке мүмкіндігін іске асыра алатындай, өзін жайлы сезінетін дей қоршаған кеңістікті құрастыру қажет.

Эстетикалық талғаммен жасақталған дамытушы орта мектеп жасына дейінгі балаларда қуаныш сезімін оятып, балабақшаға деген жағымды эмоционалдық қатынасты, оған бару ниетін тудырады, жаңа әсерлері мен білімдерін байытады, белсенді шығармашылық қызметке шақырады, балалардың зияткерлік дамуына көмектеседі. Дамытушы ортада ұйымдастырылатын белсенді іс-әрекеттер, белсенді ойындар, жаттығулар, еркін ойындар, танымдық тапсырмалар балалардың ерте жастан белсенділігін, байқампаздығын, даралығын, шығармашылық қабілеттерін дамытып, балаларды бір-бірімен және үлкендермен жағымды қарым-қатынасқа, ұйымдаса ойнауға, еркіндікке, тәртіпті болуға тәрбиелейді.

Түйін сөз Мектепке дейінгі баланың жеке басын және танымдық процестерін дамыту, қарым-қатынас дағдыларын және тұтастай алғанда айналадағы әлеммен өзара ісқимылын қалыптастыру баланың даму ортасын ұйымдастырумен тығыз байланысты.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Тұрыскелдина М.Т. «Дене шынықтыру оқыту әдістемесі 3 сынып»-Алматы: Атамұра, 1999ж.
2. Мухина С. «Мектеп жасына дейінгі балалар психологиясы». Алматы, «Мектеп»- 1986.
3. Жарықбаев Н. «Жалпы психология» Алматы -2004. Л.А. Венгер, О.М.Дьяченко. «Игры и упражнения по развитию умственных способностей у детей дошкольного возраста».-1989.
4. Қоянбекова С. «Ойын мақсатын талдау және оның мәні» Қазақстан мектебі, 2002, №1-2. -Б.45-4

СЫНЫПТАН ТЫС ЖҰМЫСТАРДЫҢ ОҚУШЫ ТІЛІН АУЫЗША ДАМУДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КӨЗҚАРАСТАР

СЕГИЗБАЕВА ЗУХРА ЕРКЕБАЕВНА

Бастауыш сынып мұғалімі

Алматы облысы Білім басқармасының

Талғар ауданы бойынша білім бөлімінің

«№33 жалпы білім беретін орта мектебі» КММ

Сыныптан тыс оқуды белсенді ұйымдастырушы және оны басқарушы да мұғалім болуға тиіс. Сондықтан мұғалім өз оқушыларының кітапқа деген ынтасын үнемі арттырумен бірге, олардың қандай кітап оқуға тиіс екендіктеріне де бағыт беріп отырады. Балалар бастауыш класты бітіргенде, совет ақын-жазушыларының бел-гілі шығармаларымен таныс болулары қажет екенін де үнемі ескертіп отырады.

Қластан тыс оқу жұмысын балалар мектепке келген кезден бастаған жөн. Өйткені сауат ашу кезінде оқушылардың ақыл-ойын, тілін дамыту жұмыстары балаларға түрлі- түсті суретті кітапшаларды көрсету арқылы дауыстап, мәнерлеп оқи отырып жүргізіледі.

Екінші кластан бастап мұғалім балаларға мектеп кітапханасынан алған кітаптарды бере бастайды. Оларға кітапты дұрыс ұстап, күте білудің ережелерін үйре-теді: кітапты газетпен не қағазбен тыстап қою, оқыған кезде кітап беттерін бүктемей, кітап беттерін су немесе кір қолмен ұстап парақтамау. Мұғалім бұл ереже-лерді анық етіп жазып, класқа іліп қояды.

Қластан тыс оқу оқушылардың кітапты өздіктерінен оқи алу дағдыларын арттырумен бірге, «Ана тілі» оқу-лықтарындағы шығармалардың мазмұны мен көркемдік ерекшеліктерін түсінуге көмектеседі. Балалар оқыған шығармаларындағы негізгі ойды аңғара білуге, сол оқиғаға өзінің қалай қарайтынын айтып, кейіпкерлердің әрекетіне баға бере білуге талаптануы қажет.

Кластағы оқу сабақтарында оқушылар көркем тіл-мен жазылған шығармалардан басқа тарих, табиғатта-ну т. б. пәндерінен мағлұмат беретін материалдармен та-нысады. Осындай, класта алған ұғым кластан тыс оқу кезінде нығая, жетіле түседі.

Кластан тыс оқу сабақтарында мұғалім балалардың қандай кітаптарды оқығандарын біліп отырумен қатар, алдағы уақытта не туралы оқығылары келетінін де есепке алуы қажет.

Бастауыш мектептердегі кластан тыс оқудың мазмұ-ны мен ұйымдастыру жолы жөнінде жаңа программа-ның жобасында былай делінген: «Кластан тыс оқудың мақсаты: баланың кластан тыс оқуы арқылы барлық пәннен алған білімін тереңдете түсу, кітаптан өзіне қа-жетті материалды, кітапханадан керекті кітапты іздеп тауып алуға көмектесу ; өз бетімен жұмыс істеу дағды-сын нығайта түсу; оқуға, білуге ынтасын, құштарлығын арттыра түсу; баланың эстетикалық және дүние тану құмарлығын арттыру.

Кластан тыс жүргізілетін оқуды ұйымдастырудың ең негізгі принципі — оның класта жүргізілетін оқумен ты-ғыз байланыста болуы. Оқушының кластан тыс оқитын кітаптары класта өтілетін сабақтардың жалғасы түрінде ұсынылады. Оны мұғалім күнделікті оқу, табиғат тану, сурет, ән, еңбек т. б. сабақтарында және оқу бойынша жүргізілетін қорытынды сабақтарда сұрап, класта оқы-ғандарына байланыстырып отырады ... ».

Сөйтіп, класта оқу сабағы жақсы ұйымдастырылса, онда көп мәселелер жөнінде әңгімеленсе, балаларды мұ-ғалім осы мәселелер жайында тағы да біле түсуге қы-зықтыра алса, кластан тыс оқу сабағы да нәтижелі өтеді. Оқушыларға қандай кітаптарды оқу керектігі, олардың тізімі беріледі. Мысалы, класта М. Әлімбаевтың «Ұқып-ты бала» және «Ұқыпсыз бала» өлеңдері оқылды делік,

оның жалғасы ретінде «Ұқыпты оқушы» өлеңін оқытуға болады. Немесе «Совет Армиясы» бөліміндегі Т. Бигел-диновтың «Қаһарлы күндерде» әңгімесін оқығаннан кей-ін, сөз жоқ, оқушылар Совет Одағының Батыры атағын екі рет алған, ұшқыш Т. Бигелдиновтың балалық шағы жөнінде білгілері келеді. Ол үшін мұғалім С. Бакбер-геновтың «Талғат» атты кітабынан үзінді беруіне бо лады. Класта оқушылар жазушының бір шығармасынан үзінді оқыса, сол шығарманы толықтыра оқу кластан тыс оқуда іске асырылады.

Кейде белгілі акын-жазушы-лармен балаларды толығырақ таныстыра түсу мақса-тында оның класта оқылғаннан басқа шығармаларымен кластан тыс таныстыруға болады. Мысалы, Ы. Алтын-саринның «Әдептілік» әңгімесін оқығаннан кейін, оның «Баланың айласы», «Аурудан аяған күштірек», «Өтірік-тің залалы» т. б. әңгімелері кластан тыс оқуға беріледі. Кейбір жекелеген шығармаларды кластан тыс оқу сабағында да талдауға болады. Онда талданатын шы-ғармалардың тәрбиелік жағы күшті болуы қажет.

Оқушылардың кітап оқуға қаншалықты ынталы жә-не бейім екендіктерін білу үшін мұғалім олардың әрқай-сысымен оқыған кітаптары жөнінде жеке әңгімелеседі; салған суреттерін, жазып алғандарын қарап, — бүкіл деректермен жеке танысады. Кейде кітапханадағы кар-точкасын қарап көруге де болады. Осындай ыждағатты тексерудің нәтижесінде, балалардың қайсысы қандай тақырыпты жақсы көретіндері байқалады. Кейбір бала ертегілерді, кейбіреулері ерлік жайлы шығармаларды, ал бірсыпырасы қиял-ғажайып ертегілерін т. б. ұнатады. Осыдан кейін мұғалім балаларды бір жақтылықтан сақтандыру мақсатымен, оларды басқа тақырыптарға қызықтыру жолдарын іздестіреді.

Балаларға кластан тыс оқуға арналған тартымды кітаптарды іріктеп немесе жаңадан шығып жатқан шы-ғармалардың ішінен іріктеп ұсынады, әдемі суреттермен безендірілген кітап жаймаларын, түрлі әдеби ойындар ұйымдастырады т. б.

Кластан тыс оқылуға тиісті кітаптардың тізімі бір тоқсанға арналып әр тоқсан сайын ұсынылып отырады. Балалардың оқуға ынтасын арттыру мақсатымен мұға-лім ұсынып отырған кітаптарының ішінен кейбір оқи-ғаларды бастап айтып, «одан әрі не болатынын осы кі-тапты оқып білесіңдер» деп аяқтайды. Кейде кітаптың сыртындағы немесе ішіндегі кейбір әдемі суреттерді көрсету арқылы да қызықтыруға болады. Ал енді бір жағдайларда шығарманың, кітаптың атын, авторын ға-на айтып, оның осылайша неге аталғанын білуді тапсы-руға болады.

Бастауыш класс оқушыларын оқуға қызықтыру үшін V—VI класс оқушыларының да көмегі зор. Өздерінің кішкене бауырларына бұрын оқыған кітаптары, әңгіме, ертегілері жөнінде, өздеріне ұнайтын жазушылар жө-нінде әңгімелеп айтып берсе, олар сол кітапты өздері де тауып оқиды.

Оқу жылы аяғында балаларға жазғы демалыс кезін-де оқитын кітаптарының тізімі беріледі де, оқу жылының басында сол көрсетілген кітаптардың қайсысын оқыған-оқымағандарын тексереді. Олардың оқыған кітаптары туралы жазғандарын, әсерлерін, пікірлерін, кейбір үзінділерді, кейіпкерлердің аттарын, суреттерін т. б. қарай-ды, оқытады.

Міне, осындай жұмыстардан кейін қосымша оқуға тиісті кітаптардың тізімі беріледі. Мектептерде ана тілі сабақтарының өтілу жайы мен кластан тыс оқудың маз-мұнына сай, бастауыш класс оқушыларымен мынадай жұмыстар орындауға болады:

1) Көркем шығармаларды (бір шығарманы немесе тақырыбына қарай топталған бірнеше шығарманы), ер-тегілерді, мақалаларды талдау.

2) Күнделікті баспасөздегі («Балдырған», «Ақ жел-кен», «Зерде» журналдары мен «Ұлан» газеті) мақала-ларды оқу.

3) Кітаппен жұмыс істеу дағдысын қалыптастыру. Көркем шығармаларды талдау үшін сюжетті әңгімелер қолайлы.

Оқушылардың өз беттерімен оқитын шығармалары-на сұрау берудің қажеті жоқ, олар өз беттерінше қоры-тынды шығарғандары жөн, яғни әркімнің өз оқығанда-ры жөнінде өз кезқарастары болғаны дұрыс. Кейде оқы-ғандары жөнінде жолдастарынан сұрау, пікір алысу т. с. с. тыйым салынбайды.

Кластан тыс оқу сабақтарында кернекі құралдар қолданудың да пайдасы мол. Мұнда да шығармада кез-десетін қиын сөздер түсіндіріліп отырғаны жөн.

Кластан тыс оқуда бір жазушының шығармасын тал-дауда сол жазушының емірі мен қызметінен толығырақ мағлұмат беруге болады. Мұндай сабақ шамамен былай ұйымдастырылады:

а) мұғалім немесе балалардың бірі жазушы жөнінде қысқаша әңгімелеп береді;

ә) жазушының балаларға таныс кітабы я шығарма-сынан үзінді оқылады, кейде бір шығармасынан әдеби монтаж, ойын ұйымдастыруға да болады.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ҚАЗАҚ ТІЛІНЕН ЖҮРГІЗІЛЕТІН СЫНЫПТАН ТЫС ЖҰМЫСТАР

БЕКБОТАЕВА КАМШАТ ЗОРКУЛОВНА

Бастауыш сынып мұғалімі. Педагог-зерттеуші

Алматы облысы Білім басқармасының

Талғар ауданы бойынша білім бөлімінің

«№33 жалпы білім беретін орта мектебі» КММ

Оқушының әдебиеттен сабақта алған білімін тереңдетуде, әдебиет арқылы оқушыны тәрбиелеуде, оқушының әдеби қабілетін, дамытуда әдебиеттен жүргізілетін кластан тыс жұмыстардың атқаратын қызметі орасан зор. Бұл мәселеге кіріспес бұрын жалпы кластан тыс жұмыс туралы түсінік берген дұрыс, өйткені ол әдебиеттен жүргізілетін кластан тыс жұмыстарға да қатысты және оны түсінуге де көмектеседі.

Кластан тыс жұмыс оқушының адам ретінде қалыптасуына, білім, білік дағдыларының дамуына, класта оқылатын сабақтан кем қызмет атқармайды. Сондықтан ол оқу-тәрбие жұмысында жоғары бағаланып, оған мәдениеті дамыған елдерде ғылыми- тәжірибелік тұрғыдан ерекше мән беріледі. Өйткені кластан тыс жұмыс оқушының сабақтан бос уақытысында жүргізіледі. Оқушының сабақтан бос уақытын пайдалы жұмысқа жұмсауы оның дұрыс өсуіне, қалыптасуына үлкен әсер етеді. "Мектеп білім алудың кілтін ғана береді, Мектептен тыс, білім алу, бос уақытты орынды пайдалану- бүкіл бір ғұмыр!" -деген А.В. Луначарский сөзінде үлкен мән жатыр /90/.

Кластан тыс жұмыс оқушылардың бос уақытын дұрыс ұйымдастырып, белгілі мақсатқа бағыттай отырып, олардың езі қалаған істерге қызығуын арттырып, қабілетінің жан-жақты дамуына әсер етеді. Кластан және мектептен тыс жұмыстардың мектепте жүйелі, сапалы түрде үздіксіз , үзіліссіз жүргізілуі мәселесі - үлкен педагогикалық проблема.

Ол үшін әрине, бұл жұмыстардың іске асуына қажетті негіз жасалу қажет. Бұл мәселе ең алдымен, бос уақытты ұтымды пайдалана білу проблемасына әкеліп саяды. Сондықтан да бала тәрбиесінде кластан тыс жұмыстың алатын орны ерекше. Оқушының мектептен, сабақтан тыс уақыты мол. Оны кластан

тыс жұмыстар арқылы пайдалы іске жұмсамаса, оқушы бос уақытын қолайсыз іске жұмсауы да мүмкін, ондай жағдай өмірде кездесіп жүргені көпшілікке белгілі. Оқушылардан сабақтан тыс ұйымдастыру мәселесі аса ерекше жауапкершілікпен қарауды талап етеді. Күнделікті сабақтан кейінгі кез, демалыс, мереке, каникул күндері бәрі тоғысып тәрбие мақсатын көздеп, балалардың рухани мүдделерін байытуға қызмет атқару қажет. Сабақтан тыс іс - әрекетті ұйымдастыруда қазір мектебімізде әртүрлі маңызды міндеттер қойылуда, балалар мен жасөспірімдердің сабақтан тыс уақыттарында тиімді педагогикалық басшылық жасалып, талаптар қойылғанда ғана олардың әрқайсысының жеке басын дұрыс қалыптастыруға жағдай туындап, оқушылармен тәрбиешілер арасында мызғымас одақ пайда болады.

Әдістемелік еңбектердің талдай, зерттей келе, сонымен қатар көп жылдық тәрбиелік байқау, бақылау нәтижелері оқу процесін кластан тыс және мектептен тыс жұмысты, оқушылардың жан-жақты қоғамдық пайдалы іс әрекетінен бөліп қарастыруға болмайтынына көзіміз жетті. Бүкіл оқу-тәрбие процесіндегі мұғалім мен оқушының үнемі, шынайы рухани қатынаста болуы, балалар ұжымындағы өзара дұрыс қалыптасқан тәрбиенің табысты болуын қамтамасыз етеді. Сабақта берілетін тәрбие мектептен тыс жұмыста да жалғастырылады, толықтырылады.

Сабақтан тыс бос уақыт оқушылардың өмірінде едәуір орын алатыны белгілі. Бұл кездерде оқушылардың көпшілігі өз ықыластарымен пәндік сабақтардан алған білімін тереңдетуге, оның бір қызықты саламен тереңірек шұғылдануға, қоғамдық іс-әрекеттерге араласуға өз бойындағы ерекше қабілетін дамытуға, ата-аналарына көмектесуге мүмкіндіктері бар. Осының бәрі оқушыдан ұйымдастырушылық қабілеті, ерік-күшін, қажырлы еңбекті талап етеді. Бұл істе оған мектеп және кластан тыс жұмыстар көмек беруге тиіс екені белгілі. Оқушылардың сабақтан тыс уақыттағы іс-әрекетін нақтылы жүйемен ұйымдастырудың қажеттілігі де осында. Демек, оқушының жан-дүниесіне көбірек үңіліп, оны жете білуге және сол арқылы тәрбиелік ықпал ету мүмкіндігін артыруда кластан және мектептен тыс жүргізілетін жұмыстардың ролі зор.

Балаға ықпал ету, олардың неге ынтық, қандай ерекшеліктері мен өзіндік ұмтылыстары бар екенін жете білуіне қажетті жағдайлар сабақтан гөрі кластан, мектептен тыс жұмыстарда мол. Сондықтан бұл жұмыстардың тиімділігін арттыру үшін, тәрбиені оқушылар игілікті іс жасайтындай, өз белсенділігін танытуға мүмкіндігі болатындай, нағыз белсенді азамат болып өсетіндей етіп ұйымдастыру қажет.

Оқушы жастардың мектептен тыс өмірі мен жан-жақты іс-әрекеттері жанұяда, мектептен тыс тәрбие орындарында, көшелерде, әлеуметтік қатынастың кең өріс алған жерлерінде өтіп жататынын кереміз. Демек, кластан тыс жұмыстар демалыссыз, үздіксіз барлық жерде жүзеге асырылады. Оны белгілі бір сағатпен, сабақпен шектеуге болмайды.

Кластан тыс жұмыстарды ұйымдастыру барысында оқушылардың жас ерекшеліктері ғана емес, жеке-дара ерекшеліктерін ескерудің маңызы зор. Балалар бір-бірінен мінезімен, қабілетімен, мүддесімен, білімділіктерімен ерекшеленеді. Әркімнің өз ойы, толғанысы, арманы болады. Сондықтан тәрбиелік әсер етудің неғұрлым тиімді жолдарын іздестіріп белгілеу қажет болды.

Кезінде француз ұлы ағартушы Жан-Жак Руссо: "Тәрбие мақсаты - бала бойындағы табиғи дарын мен қабілеттің көзін ашып, адамның творчестволық қалыптасуына көмектесуі деп қарады. Баланы күш көрсетіп, зорлаумен емес, дұрыс бағыт беру, өз еркімен құлшындыру арқылы тәрбиелеу керек" - деп орынды көрсетті.

Қабілет дайын нәрсе емес. Ол тәрбие арқылы дамиды. Қабілетті дамыту қалыптастырудың алғашқы кезеңі оқу әрекетімен басталып, кластан тыс жұмыстар арқылы жалғастыра түседі.

"Білмекке құмарлықты сақтап, оны дамыту - өздігінен жұмыс істеудің, білудің жолын, тәсілдерін үйрету - қабілетті тұрақты дамытудың шарты" - деп /139/ көрсетеді әдіскер ғылым

Р. Сүлейменова. Демек, оқушыда белгілі бір қасиеттердің негізі, көрінісі болған күнде де ол тәрбие мен оқусыз қабілетке де, дарынға да айнала алмайтыны белгілі. Бұл мәселеде оқу мен тәрбиенің бірлігі ерекше маңызға ие болады.

Осы тұрғыдағы тағы бір ұстаз пікірін келтірейік: "Әзірге қазақ мектептерінің саны көбейгеніне мәз болып жүрміз, тәрбиеміз тәлімді, біліміміз сапалы дей алмаймыз. Алайда, білім, тәрбие беру жүйесін әлемдік өлшемдерге жақындата түсу, тілімізге қамқорлық, тарихымызға таразылық, халықтық педагогикаға шындап бет бұру міндеті тұр"- деген ұстаз Н.Наурызбаевтың пікірі өте орынды.

Тәрбие тамыры - халық даналығында, жас ұрпаққа жан өнегелі, жарасымды тәрбие беруде ата - бабалар дәстүрін өнеге етудің үлкен тәрбиелік маңызы бар екендігіне бүгінгі таңда анық көзіміз жетіп отыр. Халқымыздың өзіне тән ғасырлар бойы қалыптасқан салт-дәстүрін, әдет-ғұрпын жастарға тәрбие беру процесінде өз дәрежесінде пайдаланып жүргізе алмадық. Баланы сәби кезінен бастап-ақ ұлттық тәрбиені санасына сіңіре беру керектігін қазіргі кезеңде де ғана сезінудеміз. Халықтық салт-дәстүр негізінде жүргізілетін тәрбие жұмыстары соңғы жылдары ғана мектеп тәжірибесіне еніп, мұғалімнің шама-шарқына, ізденісі мен іс-әрекетіне, шеберлігі мен ықыласына қарай әр түрлі деңгейде өткізіліп жүр.

Жас ұрпаққа ұлттық, халықтық тәрбие берудің қайнар көзі қазақтың бай әдебиетінде жатыр. Қазақ халқының тәлімдік мәні зор ой-толғаныстары, бесік жыры мен батырлық эпостарда, ертегілер мен аңыздарда, шешендік сөздер мен айтыс термелерде, мақал – мәтелдерде көптеп кездеседі.

Халықтық педагогиканы қазақ тілімен тығыз байланысты қарау мәселесінің негізі де осында жатқаны белгілі. Қазақ тілі мен әдебиет - бала жанының оның сана-сезімін, мінез-құлқын, өмірге көзқарасын тәрбиелейтін бапкері, адамдар арасындағы қарым қатынасты реттейді.

Қазақ тілінің тәрбиешілік мәртебесі қаншалықты маңызды, ұлы, әрі қастерлі десенші. Оның қолында адам өмірінің тағдыры тұр деген В.Г. Белинскийдің сөзі жоғарыдағы пікірімізді дәлелдей түседі. Қазақ тілінің байлығын сабақ жоспарында бөлінген сағат көлемінде меңгерту, оқушының оны игеруі мүмкін емес. Сондықтан қазақ тілі бойынша материалдың бірсыпырасын оқушыға игертуде қазақ тілінен жүргізілетін кластан тыс жұмыстардың маңызы өте зор екені дәлелдене түседі.

Өсер ұрпақтың рухани жан-дүниесі халық тілі мен әдебиетінен сусындап, бойына сіңіріп, оның ой санасының толуы үшін сабақта және кластан тыс уақытта жүргізілетін сан-алуан жұмыс түрлерінің маңызы ерекше.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУҒА ҮЛГЕРМЕУІНІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТАЛДАУЛАРЫ

МУСАГУЛОВА МАЙРА КУДАЙБЕРГЕНОВНА

Бастауыш сынып мұғалімі. Педагог-шебер

Алматы облысы Білім басқармасының

Талғар ауданы бойынша білім бөлімінің

«№33 жалпы білім беретін орта мектебі» КММ

Бастауыш сынып оқушыларының оқуға үлгермеуін болдырмаудың бір жолы – қызметтестік қағидасы. Қызметтестік дегеніміз- ұстаз бен шәкірттің ортақ жүйемен жұмыс істеуі, жетістікке, көздеген мақсатқа жетуі. Осы қағиданы орындау барысында мынаны ескеру керек:

Біріншіден, ортақ мақсатқа екі жақтың да көзінің жетуі.

Екіншіден, ұстаз бен шәкірттің әрқайсысы өздеріне тиісті шарттарды біліп, ешкімге арқа сүйемей үйлесімді орындауы.

Үшіншіден, керек жерінде бір-біріне көмегін беру, масыл болмау.

Бірақ педагогикалық қызметтестіктің орындалуы балалардың жас ерекшелігіне байланысты. Ол әр кезеңде әр түрлі қатынас, қызметтестік болуы мүмкін.

Мектеп жасына дейінгі балаға қамқорлық керек. Қызметтестік үлкендердің қамқорлығымен жүреді. Мектеп жасына дейінгі балалар шамасына қарай тәрбиешіге көмектесуі мүмкін. Бірақ бұл жастағыларға ересектердің қамқорлығы басым болады.

Бастауыш сынып оқушыларымен қызметтестік айшықталып көріне бастайды. Дегенмен осы жаста да негізгі рөлді ересектер, мұғалімдер атқарады. Мұны біз тәлімгерлік-қызметтестік дейміз. Бірақ бұл кезеңде балаларға қызметтестікке араласуға мүмкіндік береміз.

Серіктестік-қызметтестіктің бір түрі. Оны бастауыш сынып оқушылары мен жасөспірімдердің 5-6 сыныбында байқауға болады. Серіктестік қызметтестікке бір табан жақын. Дегенмен мұнда да ересектер негізгі жетекші рөлді атқарады.

Қызметтестіктің ең жоғарғы түрі – достық. Қызметтестік қатынас достық қатынасқа ұласуы мүмкін. Бұл негізінде жасөспірімдіктен жастық шаққа ұласқанда болады. Мұғалімнің оқушылармен тек қызметтес болмай, осы қатынас достыққа өссе, бұл ұстаздың ең үлкен жеңісі, ұстаздық қызметтің жемісі болып табылады.

Бірақ қызметтестік-достық толық тең құқықтықта болмайды және жіберілмейді де. Мұғалім- әр уақытта мұғалім. Ол оқушымен арақашықтықты сақтай білуі тиіс.

Біз осы арақатынасты мысал-жағдайлар арқылы талдай отырып, оқушыларды бірнеше топқа бөліп қарайың.

Мәселен, мұғалім мен оқушылардың бірігіп қызмет жасап, жетістікке жетудің жағдайын жасау жолында "Үміттің ақталуына байланысты қуанышқа" бөленген оқушылар тобы болады. Олардың көптен күткен жеңіс-қуанышы орындалады. Оның орындалуына бала, ата-ана, мұғалім де ат салысады. Осының орындалуына баланың оқуға деген құнттылығы, орындауға жұмсалған күш-жігері және жұмыстың нәтижесі себеп болады. Бұл қуанышқа барлығы ортаң. Сондықтан барлығына ортаң тең қуаныш. Сонымен осы "Үміттің ақталуына байланысты қуаныш иелерін" топтарға жіктеп көрейік.

Бірінші топ "Сенімділер" немесе "Өз ісіне тыңғылықтылар" деп аталады. Мұндай топ оқушылардың кез келген жас кезеңдерінде кездеседі. Мұндайларға жауапкершілігі бар, оқуға деген қабілеті жоғары, үй тапсырмасын ұқыпты орындайтын, қоғам жұмысына берілген, өз ісіне берік, абыройы жоғары, өзіне-өзі сенген оқушылар жатады. Бұл аталған оқушылар негізінен ата-анасының балаға деген қамқоры педагогикалық тұрғыдан дұрыс қатынас жасай алатын отбасынан шығады. Бұл оқушылардың оқудағы жетістік-қуанышы берік, бала өзі-өзіне сенімді.

Бірақ мұндай оқушылар да сүрінуі мүмкін. Оған көңіл бөлудің қажеті жоқ. Баланың өзі кемшілікті талдауға шамасы келеді. Ондай оқушылар өз қиындығын өзі жеңіп шыға алады. Бұлар сенімділер.

"Батылдар" тобына жататын оқушылардың оқуға деген қабілеті "сенімділерден" көп жоғары. Бірақ оқу жүйесіндегі қызметі төмен болып келеді. Мұндай оқушылар бір кезде жетістікке жетсе, бір кезде төмендеп кетуі мүмкін. Батылдықта тұрақтылық жоқ. Әрине, мұндай оқушылар тұрақты, мәдениетті, балаға деген қамқорлығы жоғары отбасынан шығады. Осы көрсетілген оқушылар сезімге тым берілгіш, жетістікке тым еті үйреніп кететін, жеңіліс, қолайсыз жағдайды көтере алмайтын болып келеді. Мұндай оқушыларды уақтысында "құдайын таныту керек", сезімін оятып, ұятқа шаңырып, керекті көңіл басуын жасаған жөн.

"Күмәнділер" тобы. Мұндай оқушылар да балалардың әр жас кезеңдерінде кездеседі. Бұл оқушылар да жақсы отбасынан шыққандар. Сабаққа деген қабілеті жақсы, жақсы оқитындар. Бірақ олар өз ісіне күмәнді, өзіне деген сенімі ның емес.

Мұндай қасиеттің көптеген себептері болуы мүмкін.

Біріншіден, өзін-өзі дұрыс бағалай алмау.

Екіншіден, жүйкесі жұқарған, артың іске, батылдыққа бара алмайды.

Үшіншіден, отбасында кикілжің болуы мүмкін.

Төртіншіден, өмірдегі, оқудағы жеңіліс баланы жал-таң етуі, т.б.

Мұндай оқушылармен мұғалім ерекше әдіс-тәсілдермен жұмыс істеуі тиіс. Уақтысын тауып мақтап, алда болатын жұмыстарды айтып, дайындап отырса, ондай оқушылар қатарға қосылып кетеді.

Келесі топ - "Үмітсіздер" немесе өмірден түңілгендер. Мұндай оқушыларға мұғалім ерекше әдіс-тәсіл қолдануы керек. Бұлар қара жаяу емес. Кезінде жақсы оқыған оқушылар. Бірақ бір кезде оқуда жеңіліс тауып, өзіне деген сенімді жоғалтып қатарынан қалып қойғандар. Мұғалім осындай оқушылардың үмітін ояту жолын іздестіруі тиіс.

"Күтпеген қуанышқа бөленген" оқушылар тобы. "Күтпеген қуаныш" деп отырғанымыз - оқу-тәрбие саласындағы баланың болжаған жобасынан күтпеген артық нәтижеге жетудегі қуанышы. Әрине, мұндай баланың күтпеген жетістігі ұстаздың ұйымдастырумен жүргізіледі. Балаға күтпеген жетістік болғанымен, ұстаз үшін ол белгілі.

Бірақ оны ұстаз балаға күні бұрын айтпайды да, баламен бірге күтпеген қуанышқа бөленгендей болып бірге қуанады. Бірақ бұл - ұстаздың құпия. Дегенмен жетістікті күтпеуі де мүмкін. Себебі оқушының сол жоспарды орындай алатыны және орындай алуына күмәнді оқушылар бар. Әсіресе, сол күмәнділер жобалы тапсырманы дұрыс орындаса ұстазға да күтпеген қуаныш. Осы күтпеген қуанышты жасаудағы ұстаздық әдіс-тәсілдердің түрлері бар.

Қуануға сатылап немесе біртіндеп жету. Біріншіден, психологиялық шабуыл жасау. Баланың тапсырманы орындаудағы жүрексінуін жеңу, соған психологиялық жағдай жасау, баланың осы тапсырманы орындай алуына эмоционалдың әсер ету.

Екіншіден, эмоционалдық одақтасу. Ұстаз және оқушы қиын істі бастап жеңу үшін одақтасады. Мұғалім баланың жүрексінуін жеңуге көмектеседі. "Оқудағы нәтижесіздік - уақытша, кездейсоқтықтан пайда болған. Сол жеңілісті жеңуге болады", - деп баланы сендіру керек.

Үшіншіден, негізгі бағытты таңдап алу. Мұғалім баланы сендіргеннен кейін, сол жетістікке жетудің жолын анықтайды. Оқу процесінде кездеседі деген кедергілердің алдын алады.

Төртіншіден, оқуда кездесетін қиындықты болжай отырып, мұғалім күмәнданатын балаға тапсырманы басқа балалармен бірдей бере береді. Бірақ күмәнді баланың жұмысында кездесетін қиындықтың алдын алып, көмектеседі.

Бесіншіден, жұмыстың нәтижесін талдағанда күмәнді баланың қиындықты жеңе білгенін атаған жөн. Бірақ келесі жолдары күмәнді бала мұғалімге арқа сүйей бермей, өзінше еңбектенгені де дұрыс.

Алтыншыдан, күмәнді баланың күмәні сейілгеннен кейін жалпы қатарға қосып оқытуға болады.

Қысқасы, баланың күмәнін сейірту үшін педагогикалық алты кезектен сатылап өтіп, жүрексінетін баланы жалпы қатарға қосуға мүмкіндік бар.

"Күтпеген қуанышқа" кенелудің тағы бір жолы - ол балаға үміт арту. Үміт арту екі жаққа да бірдей. Мұғалім балаға үміт артқанда, өзі де іштей баланың күтпеген қуанышына өз үлесін қосады, үміттендіреді, үміттенеді. Үміт ақталғанда екі жақ та күтпеген қуанышқа кенеледі.

"Жалпы қуаныш-мақтаныш" жағдайы. Бала жалпы қуанышқа жора-жолдастарының, өзінің пір тұтатын жолдастарының, мұғалімдердің оқу-тәрбиедегі жетістігіне қуанғанда кенеледі.

РАБОТА С ТЕКСТОМ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ

САДИРОВА БАТИХА РАУШАНОВНА

**Учитель русского языка и литературы. Педагог-исследователь
Алматинская область, Балхашский район. КГУ «ОСШ Бирлик»**

Обучение русскому языку в современной школе осуществляется в условиях значительных изменений во всей системе образования.

Цель образования стала соотноситься с формированием ключевых компетентностей. Одной из ключевых компетентностей является коммуникативная компетентность.

Современная жизнь ставит перед учеником новые цели: свободное владение языком, умение общаться с различными людьми в различных ситуациях, испытывая при этом чувство комфорта, уверенности в себе.

Формирование умений связно изложить мысли в устном и письменном виде, анализировать и совершенствовать написанное, умение цивилизованно высказать мнение по обсуждаемому вопросу, быть тактичным и убедительным в дискуссии - одно из самых важных направлений в развитии речемыслительной деятельности учащихся.

Практика показывает, что уроки русского языка и литературы не относятся к числу любимых, у учащихся очень часто отсутствует коммуникативная мотивация, что мешает осуществить обучение языку как средству общения.

Как развивать речь и мышление учащихся? Как сформировать интеллектуально и творчески развитую личность, обладающую коммуникативными навыками?

Наиболее эффективной формой в данном направлении я считаю работу с текстом на уроках русского языка как одно из условий развития творческого потенциала учащихся, пополнения их словарного запаса, улучшения качества речи.

Текст – это основа создания на уроках русского языка развивающей речевой среды. Именно текст – основной компонент структуры учебника по русскому языку, именно через текст реализуются все цели обучения в их комплексе: коммуникативная, образовательная, развивающая, воспитательная.

Теоретическая основа опыта «Работа с текстом на уроках русского языка как средство формирования коммуникативной компетенции учащихся» основывается на положениях ученых-лингвистов, методистов-исследователей, учителей-практиков.

И.И.Срезневский считал, что цель изучения родного языка – не счастливые ответы на каком-нибудь экзамене, а овладение им (языком) в должной мере для жизни внутренней и вместе с тем внешней, без которой и сама внутренняя жизнь – вообще говоря – невозможна.

Научные идеи Л.П.Федоренко посвящены изучению роли речевой среды и способов ее формирования на уроках русского языка, именно ей принадлежит мысль об использовании текста как основы создания на уроках речевой среды.

Согласно теории, мотивация работы с текстом заключается в вопросах к содержанию текста. На следующем этапе, ориентировании, необходимо привлечение опорных материалов (схем, памяток, планов, конспектов) для того, чтобы выполнить поисковую задачу в работе с текстом. Затем исполнение операции: анализ текстов, обобщение речеведческих навыков, синтез, моделирование, итоговое уточнение языковых понятий, оценка. На последнем этапе, самооценке, новое знание и умение включается в систему ранее познанного.

Текстоцентрический подход – необходимое условие достижения нового качества образования, главным содержанием которого является формирование у учащихся ключевых компетенций.

Для реализации поставленной цели-формирования коммуникативной компетенции учащихся через работу с текстом- я поставила перед собой следующие задачи:

1) внедрение на уроках русского языка форм и методов работы с текстом, способствующих развитию речи учащихся;

2) подбор тематического текстового материала, разработка способов практической работы с текстом, направленной на развитие навыков

анализа, синтеза, обобщения и систематизации языковых и текстовых единиц;

3) вовлечение во внеклассную работу учащихся с целью развития их творческих способностей, выявление одаренных в лингвистическом отношении детей;

Решение этих задач осуществляется в процессе формирования интеллектуальной и речевой культуры.

Наиболее результативными, на мой взгляд, являются следующие формы и методы организации работы с текстом:

- комплексная работа с текстом;
- лингвостилистический анализ текста;
- «самодиктанты»;
- сочинение-рассуждение;
- редактирование текста;
- различные виды диктантов;
- интеллектуально-лингвистические упражнения;
- работа с текстами-миниатюрами;
- составление синквейнов, кластеров к тексту;
- коммуникативные и игровые ситуации.

Еще более стимулируют коммуникативно-познавательную деятельность учащихся диктанты с изменением текста (творческие, свободные, восстановленные, диктанты по аналогии, диктанты с продолжением)

Применение диктантов развивает логическое мышление учащихся и учит мыслительной переработке материала.

Приемы работы с текстами-миниатюрами, а также сравнение двух текстов – это путь от восприятия текста, понятия текста (через его анализ) к созданию собственного высказывания, сочинения, что важно и для развития памяти, внимания, мышления учащихся.

Интеллектуально-речевое развитие обеспечивается такими методическими средствами как выполнение интеллектуально-лингвистических упражнений.

Ценность упражнений такого рода выражается в том, что с их помощью одновременно стимулируется и интеллектуальное, и лингвистическое развитие учащихся. Что касается интеллекта школьника, то предлагаемые упражнения интенсифицируют процесс развития целого ряда его качеств (речь, внимание, память, мышление). В свою очередь лингвистические знания, умения, навыки приобретаются учащимися в процессе активной речемыслительной деятельности. При этом во время выполнения каждого учебного задания школьник совершает несколько умственных операций, например, сравнение, группировку, обобщение и включает различные виды речи: внутреннюю и внешнюю, устную и письменную, монологическую и диалогическую.

Успешность работы с такими упражнениями подкрепляется за счет широкого использования исследовательских методов.

Особенно эффективны при развитии творческих способностей учащихся инновационные педагогические технологии (например, технология развития критического мышления). Создание синквейнов, кластеров, инсерт к тексту позволяет учащимся осмыслить всю полученную информацию, присвоить новое знание, сформировать у каждого ученика собственное отношение к изучаемому материалу.

Также активизируют интеллектуальную и речевую деятельность, способствуют осуществлению личностного подхода к учащимся уроки, где как высшая единица обучения выступает текст. Это такие нестандартные виды уроков, как уроки-исследования, уроки-семинары, практикумы, деловые игры, дискуссии, интегрированные уроки, включающие аналитическую работу с текстом и предполагающие возможность выбора учениками и самого текста, и заданий, справочного материала, формы выполнения работы и т. п. Подобные уроки создают условия для проявления индивидуальных читательских, исследовательских и творческих способностей, удовлетворения образовательных потребностей и интересов школьников.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИКТ В РАБОТЕ УЧИТЕЛЯ

НУГМАНОВА ГУЛЬМИРА БУХАРАЕВНА

Учитель русского языка и литературы. Педагог-исследователь

Алматинская область, Талгарский район, с. Гульдала

КТУ «Средняя школа № 21»

В мире, который становится всё более зависимым от информационных технологий, школьники и учителя должны быть знакомы с ними. И учитель, если он заботится о своих учениках, их будущем, должен помочь им освоить новые жизненно необходимые навыки.

Использование компьютерных технологий – это не влияние моды, а необходимость, диктуемая сегодняшним уровнем развития образования. Достоинства использования ИКТ можно свести к двум группам: техническим и дидактическим. Техническими достоинствами являются быстрота, маневренность, оперативность, возможность просмотра и прослушивания фрагментов и другие мультимедийные функции. Дидактические достоинства интерактивных уроков – создание эффекта присутствия ("Я это видел!"), у учащихся появляется ощущение подлинности, реальности событий, интерес, желание узнать и увидеть больше.

Внедрение ИКТ (информационных и коммуникационных технологий) в практику работы учителя начальных классов осуществляется по следующим направлениям:

1. Создание презентаций к урокам.
2. Работа с ресурсами Интернет.
3. Использование готовых обучающих программ.
4. Разработка и использование собственных авторских программ.

Возможности ИКТ:

- создание и подготовка дидактических материалов (варианты заданий, таблицы, памятки, схемы, чертежи, демонстрационные таблицы и т.д.);
- создание мониторингов по отслеживанию результатов обучения и воспитания;
- создание текстовых работ;
- обобщение методического опыта в электронном виде и т. д.

Применение ИКТ в процессе обучения и воспитания младших школьников повышают общий уровень учебного процесса, усиливающие познавательную активность учащихся. Но, чтобы так учить младших школьников, одного желания мало. Учителю необходимо овладеть рядом умений.

Основными являются:

- технические, т.е. умения, необходимые для работы на компьютере в качестве пользования стандартного программного обеспечения;
- методические, т.е. умения, необходимые для грамотного обучения младших школьников;
- технологические, т.е. умения, необходимые для грамотного использования информационных средств обучения на разных уроках, проводимых в начальной школе.

Основная цель применения ИКТ состоит в повышении качества обучения. Качество обучения – это, то для чего мы работаем.

С помощью компьютерных технологий можно решить следующие задачи:

- усиление интенсивности урока;
- повышение мотивации учащихся;
- мониторинг их достижений.

Трудно представить себе современный урок без использования ИКТ.

ИКТ технологии могут быть использованы на любом этапе урока:

1. Для обозначения темы урока.
2. В начале урока с помощью вопросов по изучаемой теме, создавая проблемную ситуацию.
3. Как сопровождение объяснения учителя (презентации, формулы, схемы, рисунки, видеофрагменты и т.д.)
4. Для контроля учащихся.

Подготовка подобных уроков требует еще более тщательной подготовки, чем в обычном режиме. Составляя урок с использованием ИКТ, необходимо продумать последовательность технологических операций, формы и способы подачи информации на большой экран. Степень и время мультимедийной поддержки урока могут быть различными: от нескольких минут до полного цикла.

Как писал великий педагог К.Д.Ушинский: «Если вы входите в класс, от которого трудно добиться слова, начните показывать картинки, и класс заговорит, а главное, заговорит свободно...».

Со времён Ушинского картинки явно изменились, но смысл этого выражения не стареет.

Да и мы с Вами можем сказать, что урок, включающий слайды презентации, данные электронной энциклопедии вызывают у детей эмоциональный отклик, в том числе и самых инфантильных или расторможенных. Экран притягивает внимание, которого мы порой не можем добиться при фронтальной работе с классом.

Одной из наиболее удачных форм подготовки и представления учебного материала к урокам в начальной школе можно назвать создание мультимедийных презентаций. "Презентация" - переводится с английского как "представление".

Английская пословица гласит: «Я услышал – и забыл, я увидел – и запомнил». По данным учёных человек запоминает 20% услышанного и 30% увиденного, и более 50% того, что он видит и слышит одновременно. Таким образом, облегчение процесса восприятия и запоминания информации с помощью ярких образов - это основа любой современной презентации.

Учитель начальных классов может использовать в своей работе личные презентации. Очень эффективными могут быть тесты, кроссворды, разработанные в программе Microsoft Office Word.

Спектр использования возможности ИКТ в образовательном процессе достаточно широк. Однако, работая с детьми младшего школьного возраста, мы должны помнить заповедь «НЕ НАВРЕДИ!»

Никто не будет спорить, что применение любой визуальной информации на уроке имеет положительный эффект, но есть уроки, на которых достаточно показа таблиц или репродукции картины. В таком случае, готовить презентацию как последовательность слайдов, наверное, нецелесообразно.

Уроки, на которых презентация не средство обучения, а сама цель, так же малоэффективны.

В своей работе я часто применяю ИКТ, это стало возможным, благодаря прекрасному оборудованию нашего компьютерного класса.

К примеру, очень часто на уроках я использую интерактивные упражнения с помощью программы-оболочки «Hot Potatoes»

При помощи ИКТ и интернет ресурсов можно проводить настоящие виртуальные путешествия на уроках окружающего мира, что было представлено на открытом уроке «План и карта»

Одно из направлений применения ИКТ в реализации воспитательной системы класса - проведение классных мероприятий, родительских собраний. Использование средств ИКТ позволяет сделать данные мероприятия более наглядными, мобильными и интересными, а самое главное позволяет привлечь к их организации большее количество учеников, их родителей.

То, о чём сказано выше, всего лишь крупица из проведённых уроков и мероприятий, но насколько интересно на них детям.

Психолого-педагогические исследования в классе показали, что использование возможностей ИКТ в начальной школе способствует:

- повышению мотивации к учению,
- повышению эффективности образовательного процесса за счёт высокой степени наглядности,
- активизации познавательной деятельности, повышению качественной успеваемости школьников,
- развитие наглядно-образного, информационного мышления,
- развитию навыков самообразования и самоконтроля у младших школьников,
- повышению активности и инициативности младших школьников на уроке,
- повышению уровня комфортности обучения.

Все это позволяет говорить о повышении качества работы учителя.

Как показывает практика, без новых информационных технологий уже невозможно представить себе современную школу. Уроки с использованием ИКТ становятся привычными для учащихся начальной школы, а для учителей становятся нормой работы – это, на мой взгляд, является одним из важных результатов инновационной работы в практике работы учителя начальных классов.

Из опыта:

Современный человек окружен таким количеством информации, которое он не в состоянии перерабатывать и использовать для развития общества без помощи новых информационных технологий. С каждым годом все настойчивее в нашу жизнь врывается компьютер, а вместе с ним и информационные технологии. Исходя из того, что «информационные и коммуникационные технологии – это совокупность методов, устройств и производственных процессов, используемых обществом для сбора, хранения, обработки и распространения информации», главным в практической деятельности учителя становится понимание роли применения ИКТ в учебной деятельности. Информационные технологии дают уникальную возможность развиваться не только ученику, но и учителю. Развитие и расширение информационного пространства детей и подростков, побуждает учителя заниматься вместе с учениками, осваивая новые информационные технологии.

Сейчас всем понятно, что компьютер не сможет заменить живого учителя. Зато поможет облегчить его труд, заинтересовать детей, обеспечить более наглядное, совершенно новое восприятие материала. Поэтому я выбрала тему по самообразованию «Использование ИКТ на уроках в начальной школе как средство повышения качества обучения». Я прошла подготовку на курсах, освоила программу Power Point, изучила литературу по этой теме и стала использовать ИКТ на своих уроках.

Использование ИКТ в учебном процессе позволяет:

- усилить образовательные эффекты;
- повысить качество усвоения материала;
- построить индивидуальные образовательные траектории учащихся;
- осуществить дифференцированный подход к учащимся с разным уровнем готовности к

обучению;

- организовать одновременно детей, обладающих различными способностями и возможностями.

Внедрение ИКТ осуществляется по направлениям:

1. Создание презентаций к урокам;
2. Работа с ресурсами Интернет;
3. Использование готовых обучающих программ;
4. Разработка и использование собственных авторских программ.

I. Создание презентаций к урокам.

Одной из наиболее удачных форм подготовки и представления учебного материала к урокам в начальной школе можно назвать создание мультимедийных презентаций.

Более того, презентация дает возможность учителю самостоятельно компоновать учебный материал исходя из особенностей конкретного класса, темы, предмета, что позволяет построить урок так, чтобы добиться максимального учебного эффекта.

Презентации позволяют учителю:

- наглядно представлять материал;
- интенсифицировать процесс объяснения нового материала;
- регулировать объем и скорость выводимой информации посредством анимации;

С введением аттестации в форме тестирования возникает необходимость готовить школьников к данному виду испытания. Учащиеся могут столкнуться с некоторыми затруднениями, вызванными отсутствием опыта работы с данной формой контроля. Тестирование требует от школьников не только знания определенного учебного материала, но также умения работать с ним, т.е. понимать специфику выполнения тестовых заданий. В связи с этим начинать работу над этой формой контроля нужно еще в начальной школе. Это будет в значительной степени результативной подготовкой к данному виду экзамена.

Когда в первый раз ученикам 2 класса было предложено ответить на вопросы компьютерного теста, сделанного программе с использованием макросов, я сомневалась – все ли у них получится? Однако мои опасения оказались напрасными – абсолютно все ученики справились с предложенным заданием, им очень понравился данный вид работы. А сколько было восторга, когда компьютер поставил им оценку! Нет ничего лучше сияющих лиц учеников, постигающих основы информационно-коммуникационных технологий. Тест позволил проверить качество знаний учащихся по теме; работа с ним способствовала воспитанию прилежности; через многократное выполнение однотипных действий – добросовестного отношения к учебе; воспитанию навыков самоконтроля; развитию познавательного интереса учащихся, избирательности их внимания, умения выполнять интерактивные задания.

Тесты мною создаются на основе шаблона теста для начальной школы Иванова Д., который обладает возможностью исправлять допущенные учеником ошибки. Первые два задания теста предполагают выбор одного правильного варианта ответа. Во всех последующих заданиях учащимся необходимо выбрать несколько правильных ответов из предложенных. Чтобы запустить тест в Microsoft Office PowerPoint 2003-2007 нужно нажать «Показ слайдов» и щелкнуть мышкой по кнопке «Начать тест» титульного листа. После выполнения всех заданий теста учащимся автоматически выставляется оценка. На листе «Результаты теста» можно нажать кнопку «Исправить» и выполнить задания, в которых были допущены ошибки. При этом, если ученик отвечает неправильно, выдается сообщение «Ответ неверный». Для корректной работы теста следует понизить уровень безопасности (сервис – макрос – безопасность – уровень безопасности: средний или низкий).

II. Работа на интерактивной доске.

Использование интерактивных технологий становится привычным явлением в образовании. Интерактивное оборудование, такое как интерактивные доски, создают устойчивую мотивацию учащихся к получению знаний и помогают творчески решать учебные задачи, тем самым, развивая образное мышление учащихся. С помощью интерактивной доски можно демонстрировать презентации, создавать модели, активно вовлекать учащихся в процесс освоения материала, улучшать темп и течение занятия. Электронная доска помогает детям преодолеть страх и стеснение у доски, легко вовлекать их в учебный процесс.

В классе не остаётся равнодушных. За счет большой наглядности, использование интерактивной доски позволяет привлечь внимание детей к процессу обучения, повышает мотивацию. Все, что есть на компьютере, демонстрируется и на интерактивной доске. На ней можно передвигать объекты и надписи, добавлять комментарии к текстам, рисункам и диаграммам, выделять ключевые области и добавлять цвета. У преподавателя появилась возможность моделировать свой урок вместе с учениками в режиме мозгового штурма, демонстрировать учебный материал, делать письменные комментарии поверх изображения на экране, записывать идеи учащихся и таким образом создавать вместе с учащимися общий конспект с учебным материалом. При этом написанное на интерактивной доске может передаваться учащимся, сохраняться на магнитных носителях, распечатываться, посылаться по электронной почте.

Так же на уроках возможен выход в Интернет, где учащиеся могут самостоятельно получить новую информацию. Во время работы на интерактивных досках, улучшается концентрация внимания учащихся, быстрее усваивается учебный материал, и в результате повышается успеваемость каждого из учеников, что качественно повышает уровень современного образования.

Используя интерактивную доску, преподаватель не только может показать и прокомментировать живопись и графику, но и создавать свой рисунок.

Преимущества работы с интерактивными досками для преподавателей:

- Позволяет преподавателям объяснять новый материал из центра класса, работать в большой аудитории;
- Поощряет импровизацию и гибкость, позволяя рисовать и делать записи поверх любых приложений;
- Позволяет сохранять и распечатывать изображения на доске, включая любые записи, сделанные во время занятия, не затрачивая при этом много времени и сил и упрощая проверку усвоенного материала;
- Позволяет учителям делиться материалами друг с другом и вновь использовать их;
- Вдохновляет преподавателей на поиск новых подходов к обучению, стимулирует профессиональный рост.

Преимущества для учащихся:

- Делает занятия интересными и развивает мотивацию;
- Предоставляет больше возможностей для участия в коллективной работе, развития личных и социальных навыков;
- Учащиеся легче воспринимают и усваивают сложные вопросы в результате более ясной, эффективной и динамичной подачи материала;
- Позволяет использовать различные стили обучения, преподаватели могут обращаться к всевозможным ресурсам, приспособиваясь к определенным потребностям;
- Учащиеся начинают работать более творчески и становятся уверенными в себе.

При работе с интерактивной доской возникают некоторые трудности:

- Наличие чисто технических проблем. При скачках напряжения, или отказе доски по неизвестной причине не все учителя сумеют найти верное решение проблемы.
- Временные затраты на подготовку урока очень велики.
- Необходимость временного ограничения работы с интерактивной доской на уроке из-за необходимости соблюдать санитарные нормы.

Несмотря на все сложности, которые учитель в состоянии решить, новые технологии открывают учителю более широкие возможности для творчества.

МАЗМҰНЫ

- **ЕСМАҒАМБЕТОВА ЗАЙТУНА ТУРАЛИЕВНА**
- **ЖАПБАРОВА ГУЛДАНА ШАКИРХАНОВНА**
- **АЙТЖАНОВА АККУМИС ИЗБАСКАНОВНА**
- **СЕГИЗБАЕВА МИРАШ МЫҢБАСЫҚЫЗЫ**
- **ЕЛАМАНОВА МАРЖАН ҚУДАЙБЕРГЕНКЫЗЫ**
- **СЕГИЗБАЕВА ЗУХРА ЕРКЕБАЕВНА**
- **БЕКБОТАЕВА КАМШАТ ЗОРКУЛОВНА**
- **МУСАГУЛОВА МАЙРА КУДАЙБЕРГЕНОВНА**
- **САДИРОВА БАТИХА РАУШАНОВНА**
- **НУГМАНОВА ГУЛЬМИРА БУХАРАЕВНА**